

Píseň: EZ 164 - Pane, tys mne zkusil, 1. - 4. sloka + **modlitba;** **Text k výkladu:** Sd 1, 1-9

Milí shromáždění,

minulý týden jsme vybrali ke společnému vzdělávání i promýšlení knihu Soudců. To je dobrá volba - kniha Sd přináší řadu témat, které zejm. v NZ nenajdeme vůbec, nebo jen minimálně. Také připomíná mnoho neslavného z historie Božího lidu, a tak Církve. Čímž nejen dodává perspektivu při hodnocení vlastní, individuální situace historické, náboženské i politické, ale připomíná naši vlastní hříšnost, nedokonalost. Avšak i to, že nejsme první, kdo mnoho věcí dělá nesprávně.

Já jsem se navíc věnoval Sd ve své diplomové práci. V ní jsem se soustředil na příběh soudce Jiftácha a jeho dcery, avšak bylo nutné vzít v potaz také kontext celého spisu. Tak jsem se zrovna Sd věnoval hlouběji než ostatním spisům. Snad to bude k dobrému.

Úvod ke spisu

Svitek Soudců se věnuje komplikovanému procesu zabydlování izraelského lidu v Zaslíbené zemi. Tento proces byl dlouhý a týkal se takřka všech oblastí lidského života. Avšak mnoha oblastem se kanonický spis Sd nevěnuje. Např. ekonomice či demografii. To je snad pochopitelné, Písmo svaté se soustředí na záležitosti náboženské. Z nich pak sice vyplývají všechny ostatní postoje a chování (také u ateistů či agnostiků), avšak biblický prostor je omezený.

A tak zápasy a starosti, které budou protagonisté knihy Sd řešit, se týkají takřka bezvýhradně náboženství a náboženských postojů uprostřed cizích kultur a náboženských systému. Jasně to zvěstuje hned první věta celého svitku.

Svitek se věnuje době zhruba let 1100 - 1000 př. Kr. Avšak sepsán byl mnohem později - finální podoba starozákonního kánonu, jak ji známe, pochází z doby exilní až poexilní, tedy z 7. století př. Kr. a později.

Což umožňuje dostatečný odstup a hodnocení, kterých je také proto svitek Sd plný. Avšak na úkor historických detailů a přesnosti. Které však vždy byly a jsou v Písmu svatém druhotné.

Úvod a závěr knihy ukazuje naprostou anarchii bez vůdců. A kam vede. Střed spisu ukazuje, že s vůdcem, i když třeba krátkodobým, jde všechno lépe. Ale k dokonalosti je i s lidských vládce daleko. Tito „soudcové“ pak zřejmě skutečně v první řadě „soudili lid v branách,“ tedy řešili právní a jiné spory či nejasnosti. V případě potřeby však také vedli lokální vojenské spory.

Tak kniha Sd obsahuje mnoho násilí. V posledních kapitolách jsou pak popisovány tak strašné činy tak syrově, že takřka dohánějí knihu Ezechiel. A jde o činy vyvoleného Božího lidu. Tento celek problémů si ponese skrze celý spis.

Avšak obecně necht' k němu zní následující: V průběhu 12. a 11. st. př. Kr. skutečně zanikla řada měst a městeček v palestinské oblasti. Avšak další archeologická práce ukazuje, že suše historicky nebyla tato doba ani zdaleka tak dramatická či krvelačná, jak to kniha často popisuje. Boj byl veden proti modlářství, lidem či etnikům, a z toho plynoucím sobeckým a nedobrým způsobům života. Jde o dobu, řekněme, „svatých válek.“

Dramatičnost i množství a síla násilí, jak se s nimi brzy setkáme, nemají za cíl historický popis. Vždyť k sepsání došlo o několik staletí později. Jejich snahou je ukázat závažnost náboženského zápasu. Jak hluboce náboženství ovlivňuje člověka i skupinu. Jak destruktivní a nebezpečné je náboženství falešné či spoléhající na modly.

Zároveň však tato všudypřítomná skutečnost ukazuje, co si člověk nerad připouští: I Bohem Zaslíbená země byla vždy místem trvalého zápasu o pravé a pravdivé náboženství. Tak i ostatní místa a časy. Včetně tady a teď.

Samotných soudců je dvanáct, podle dvanácti Jákobových pokolení. I to zdůrazňují první věty celého svitku, kdy jsou Juda i Šimeón oslovováni v singuláru, dokonce v singuláru jednaj (Sd 1, 3nn), ačkoli popisují celé kmeny. Působení soudců je obvykle

omezeno na jeden či několik kmenů a některé i spis samotný přiřazuje k jednotlivým kmenům. To má velmi hluboký význam¹.

Narozdíl od spisu Jozue však kniha Sd nepopisuje události chronologicky - tedy že by události Samsonovy byly razantně pozdější než např. Otnielovy či Gedeónovy. Spíše hovoří synchronně - tedy že různí soudcové působili na různých místech současně. Silným argumentem je právě doba soudcování jednotlivých soudců, která dohromady dosahuje necelých tří set let.²

Poslední obecnou informací budiž, že obsah knihy Sd popisuje kvalitativně sestupnou tendenci situace Božího lidu. Také proto, že je zpětně hodnocena doba po Mojžíšovi a Jozuovi a před královským zřízením. Které tak má být možná ospravedlněno?

Spíše však jde o barvitě vykreslení situace, aby čtenář dokázal pochopit, proč izraelský lid v Samuelově stáří tolik touží po králi. Právě proto, že v Božích očích šlo o rozhodnutí špatné - jakkoli se v lidských zdálo být skvělým řešením, navazujícím na charismatické soudce. A napodobování okolních kultur.

Tak je jednou ze zvěstí Sd spíše „jak ne,“ než aby byl spis návodem, jak žít. Což však vlastně platí o takřka všech kanonických spisech.

Je velmi důležité vnímat všechny biblické spisy v jejich širším kontextu uvnitř kánonu, nejen jejich obsahu či doby vzniku!

Dnešní oddíl

Dnešním oddílem celý spis začíná. Jde tedy o „nastavení kulis,“ pro zbytek spisu: Izrael je uprostřed cizí země, cizích národů a kultur. Národ bez vůdce se obrací přímo na Hospodina, tak to má být - a dobří soudcové budou symbolem tohoto postoje.

Nešlo však o dotazování modlitební, nýbrž obřadní, losem (Sd 1, 3). Tento los, který má určit, kdo bude bojovat s Kenaanci

¹ Probereme, až se k nim jednotlivě dostaneme. Avšak příkladem budiž Otniel, první ze soudců. Patří k Judovi, tedy k později jižnímu Izraeli, odkud jsme zdědili většinu starozákonní tradice. A jde navíc o takřka jediného příkladného soudce.

² A to ještě není započítána doba Samuelova.

jako první, padl na Judu. Tedy na tu část Izraele, do které bude časem náležet Jeruzalém, a tak celá jižní část království. I zde je dobré vidět nikoli hlavně historickou zprávu, nýbrž hlavně zvěst a záměr pisatelů právě z doby královské, zejména pozdní.

Losem je přidělena také oblast, která bude Judovi patřit. V době centralizace kultu v Jeruzalémě kolem Chrámu je již věštění na jakýkoli způsob zakázáno a vnímáno jako modloslužba. Takovéto pověrečné jednání je oprávněně a opodstatněně postupně opuštěno a nahrazeno spisy, studiem a racionálním pochopením Božího slova. Avšak pravděpodobně i chrámový velekněz ve svém náprsníku nadále nosil oba posvátné losy - urím a tumím.

Judovi je dokonce zaslíbena palestinská oblast (Sd 1, 2). Jak tuto i svou dobu nevyhnutelně vnímal jižní Izrael (Judsko) v době po pádu severního království (Izrael).

Juda k sobě zve Šimeóna. V tom asi také rozumíme. Znovu a znovu je v Izraeli nazvukován a připomínán právě Izrael, vlastním jménem Jákob. A tak jeho synové. Šimeón je druhým Jákobovým synem, jeho jméno znamená „vyslyš-Bůh.“ (Gn 29, 33) Juda je posledním Jákobovým synem z Leji, jeho jméno znamená „Vzdávající chválu.“ (Gn 29, 35)

Tak je země Zaslíbena Tomu, který vzdává chválu, a ten k sobě na pomoc zve prosbu, aby byl vyslyšen Bohem (Šimeón).

Juda a Šimeon se dohodnou na vzájemném quid-pro-quo³ a společně porážejí své nepřátele. Počátek spisu tedy začíná velmi nadějně a pozitivně, navzdory odchodu Mojžíše i Jozueho.

Čísla v Písmu

Zejména u počtu bojovníků a padlých v kánonu se čtenář často ošívá. U jiných čísel a hodnot někdy sice nerozumí, ale obvykle to zásadně nevadí. Avšak u počtu zabitých je, zdá se, jasno - tolik a tolik lidí zemřelo.

Avšak takovéto předporozumění je velkou chybou čtenáře Bible. Takový čtenář prozrazuje neznalost dobového, kulturního a

³ Něco za něco.

zejména jazykového kontextu původních biblických spisů. Většina čtenářů užívá překlady, nikoli původní jazyky. A takřka všechny moderní jazyky mají pro zápis hodnot speciální znaky, tzv. čísla. Ještě Římané však užívali pro zápis počtů písmena!

Díky arabskému vynálezu číslic (díky Bohu i jim za to!), který s radostí užívá většina současného světa, však již dnes jen málokdo ví, že ve starověku a ještě valnou část středověku byly pro zápis počtu užívána písmena.⁴

Tohoto „dvojvýznamu“ znaků pro písmena a zároveň čísla užívá také věda známá jako gematrie. Jde o dobrou a inspirující pomůcku při porozumění číselné symbolice v Písmu.

A zejména číslo tisíc je čtenáři křesťanského kánonu často vnímáno velmi mylně. Slovo, které později znamená „tisíc,“ je hebrejsky *elef*. *Elef* však byl původně technickým termínem pro „rod.“ Poté pro počet bojovníků jednoho kmene, obvykle 9-10 mužů.⁵

Pokud tedy čtenář má oprávněně pochybnosti o tom, že z Egypta vyrazilo 600 000 Izraelců, dobře dělá. Pokud čtenář oprávněně pochybuje, že jen Juda s Šimeónem jen tak pobil deset tisíc mužů, dobře dělá. Jde totiž o složitý překladatelský problém a velký rozdíl mezi kulturním chápáním a podobou jazyka.

Druhým problémem je skutečnost, že hebrejský termín *elef* je také užíván ve významu „nespočet,“ „nepředstavitelně mnoho.“ Tomu opět asi rozumíme - já si neumím představit tisíc ničeho. Nevím, jak veliká je hromada tisíce jednokorun.

Pokud tedy ve SZ narazíme na jakýkoli počet, je potřeba ho pochopit hlouběji než jen jako numerickou hodnotu. Zejména proto, že biblická hebrejšтина takto s počty a čísly nepracuje. A pokud narazíme na tisíc, nahrad'me je devíti až desíti.⁶ A rázem jsme ve velice realistických hodnotách. Bojovníci kmenů Šimeon a Juda tedy pobili v Bezecku kolem sta mužů. Což je stále velmi mnoho! Vždyť jde o lokální pŕtku.

⁴ Arabské číslice se v evropských kulturách začínají prosazovat až v 11. století.

⁵ Srv. Český ekumenický překlad Písma svatého, Ex 12, 37 - poznámka pod čarou.

⁶ Nebo „nespočetně“ - to zejm. ve vztahu k Hospodinu.

Biblický pisatel však jistě věděl o mnohovýznamnosti slova elef. Vždyť od něj se této mnohovýznamnosti učíme. Tak dokázal spojit jak více-méně historickou hodnotu, tak ukázat důležitost a závažnost těchto bojů tím, že užil slovo znamenající cca 10 bojovníků i tisíc.

Adoní-Bezek

Závěr dnešního oddílu obsahuje epizodu o králi Adoní-Bezekovi. Mimo kánon nemáme o tomto králi žádné informace. Ani o Bezeku, jemuž měl vládnout. Zřejmě šlo o nějaké lokální městečko.

Utnutí palců u nohou a rukou uvádí sám Adoní-Bezek do kontextu a tak vysvětluje: Bůh s ním naložil, jako on nakládal s bližními.

Avšak uvědomme si, že to zní z úst neizraelce! Dokonce z úst člověka, který o Hospodinu neví vlastně vůbec nic. Snad jen to, že je Bohem toho nárůdka, který ho porazil. Nejde tedy o oficiální učení a tvrzení Hospodinových věrných, nýbrž o to, co často napadá člověka teologicky nevzdělaného a neinformovaného: Bůh odplácí zlým za zlé. Platí „oko za oko.“ Ačkoli tak Bůh nejedná.

Tak je přidána další kulisa, tentokrát nejen, knihy Soudců: Takhle ne! Tento příklad nenásledovat, takhle to není, pravda je jiná a jinde. Tohle říká modloslužebník, nikoli Juda či Šimeón. Dobře to dokládá i jím jistě nadsazený (a symbolický!) počet sedmdesáti králů, kteří pod jeho stolem sbírali drobty. Jak by se tam vešli?

Tento Adoní-Bezek je tedy představen jako král pyšný i ve své porážce. I v porážce se chvástá, jak on stejně zmrzačil desítky místních vládců. A že je takový, i když přišel o všechny své palce. Dokonce si myslí, že rozumí Stvořiteli světa - Bohu národu, který ho právě porazil. A chvástá se.

Pýcha až arogance, zaslepenost vlastním pochybným až zcela mylným porozuměním Hospodinu - to jsou témata, která nás budou provázet celou knihou Soudců.

Z pohledu Izraelců šlo o něco zcela jiného: Čteme spis, který se věnuje mnoha bojům a válečným záborům uzemí. Nešlo o pomstu ve stylu „oko za oko.“ Šlo o mnohem, mnohem hlubší záležitost: Kdo nemá palce na ruce, nemůže dobře držet meč, natožpak s ním zacházet. Ani luk. V podstatě nemůže jet na koni, bojovém voze či velbloudovi. Ba již všední úkony jsou bez palců nesmírně obtížné. Člověk bez palců na ruce tedy nemůže bojovat, nemůže válčit, nemůže zabít. Pokud mu pak chybí i na nohou, jsou i jeho pohybové schopnosti razantně sníženy. V boji je tedy zcela nepoužitelný.

Tak Izraelci dokázali odzbrojit, zbavit moci mstivého válečníka, aniž by ho museli připravit o život. Dokázali zabránit nepříteli v dalších bojích a válkách, aniž by ho museli popravit. Jak to stvrzuje také poslední větička: „Přivedli ho do Jeruzaléma, kde zemřel.“ (Sd 1, 7)

Až se tedy budeme setkávat s mnohými násilnostmi knihy Sd, vzpomeňme na tento úvod, kdy Izrael v důvěře v Hospodina losuje. V důvěře Hospodinu nepopravuje nepřátelského krále. Láska k nepřátelům začíná již ve SZ!

Dobový kontext

Rozhodně však nepoměrujme a nesudme dobu před třemi tisíci lety naší současností. Starověký Izraelec nedisponoval ani znalostmi ani technickými či ekonomickými vymoženostmi, jakými disponujeme dnes. Zaplatit věznice je velmi drahé!

Poměrujme události jejich dobou a kontextem. V době 12. století př. Kr. je skutek Izraelců vůči Adoní-Bezekovi obrovskou milostí a humanismem. I proto, že není „okem za oko,“ protože Adoní-Bezek takto zmrzačil desítky lidí! Ale také proto, že „oko za oko“ je v době Chamurapiho zákoníku humánním natolik, až to muselo být zesměšňováno.

I v Kenaanu platilo, že rovní si byli jen plnoprávní členové stejného kmene. Pokud příslušník jiného kmene či níže postavný člověk poškodil „toho našeho,“ pak obvykle nastupovalo „deset očí za oko,“ nebo „zabití za oko.“ Tedy několikanásobná odplata.

Závěr

Snad se podařilo rozkreslit několik zvěstí, které lze z příběhu slyšet. Já dnes zdůrazním pro SZ častou metodu, které se dnes říká „anti-příběh.“ Totiž že kánon SZ vypráví často příběhy, které nemají být následovány. Naopak, mají být zvěstí o tom, že tak a tak to někdo zkusil, a vedlo to ke špatnému. Což dobře známe již od prvních lidských příběhů (Gn 2, 15nn). Necht' však čtenář pochopí sám.

Již v době královské se snažil chrámový kult ukázat, že věštění jakéhokoli druhu není cestou porozumění Bohu. Je pověrou a magií - ačkoli ji naše otcové pro svou neznalost užívali. Netahejme los o podstatné věci! S rozumem a Písmem v ruce moudře rozvažme, co je nejlepší v Božích očích.

Ale dnešní oddíl obsahuje také pozitivní zvěst: Již SZ, ba dokonce v té velmi násilnické knize Sd, zná a prokazuje lásku k nepřátelům. Nakolik jí byl člověk před 3200 lety schopen.

Píseň: EZ 164, 5. - 7. sloka + **modlitba Páně**

Rozhovor